सेंट थॉमस स्कूल, साहिबाबाद
अर्धवार्षिक अभ्यासपत्र (2025-26)
कक्षा : नवीं विषय – संस्कृत (122)

1 . अधोलिखित गद्यांशम् पठित्वा प्रश्नानां उत्तराणि लिखत -

'सूक्तिमौक्तिकं' पाठः नैतिक शिक्षाणां प्रदायक रूपेण विन्यस्तोवर्तते | अस्मिन् पाठे विविध ग्रन्थेभ्यः नानानैतिकशिक्षाप्रदानिपद्यानि संगृहीतानि सन्ति | अत्र सदाचरणस्य महिमा , प्रियवाण्याः आवश्यकता , परोपकारिणां स्वभावः , गुणार्जनस्य प्रेरणा , मित्रतायाः स्वरूपं , श्रेष्ठ संगतेः प्रशंसा तथा च सत्सङ्गतेः प्रभावः इत्यादीनां विषयाणां निरूपणम् अस्ति | संस्कृत साहित्ये नीतिग्रन्थानां समृद्धा परम्परा दृश्यते | तत्र प्रतिपादित शिक्षाणां अनुपालनम् कृत्वा वयं स्व जीवनसफली कर्तुं शक्नुमः |

क) 'सूक्तिमौक्तिकं' पाठः कस्य प्रदायक रूपेण विन्यस्तोवर्तते ?
ख) पाठे विविध ग्रन्थेभ्यः कानि संगृहीतानि सन्ति ?
ग) 'गुणार्जनस्य' इति पदे का विभक्तिः प्रयुक्ता ?
घ) संस्कृत साहित्ये कासां समृद्धा परम्परा दृश्यते ?
ङ) वयं स्व जीवन कथं सफली कर्तुं शक्नुमः ?

2 . प्रदत्त शब्दानां अर्थानि लिखत -

दुहिता , खगेभ्यः , निवारयन्ति , अवतारयामि, विलोक्य , वृत्ततं , अक्षीणः , प्रतिकूलानि , विप्रयोगः , अपेयाः

3 . अधोलिखित प्रश्नानां उत्तराणि एकपदेन लिखत -

क) दरिद्रता किमर्थं भवति ?
ख) के फलानि न खादन्ति ?
ग) वृक्षे किं आसीत् ?
घ) बालिकया किं समुद्घाटितम् ?
ङ) का लोभाविष्टा आसीत् ?
च) अक्षीणः कीदृशः भवति ?
छ) परेषां किं न समाचरेत् ?
ज) बालिकां का आदिशत् ?
झ) तण्डुलान् कः अखादत् ?
ञ) सज्जनानां मैत्री कीदृशी भवति ?

4 . अधोलिखित प्रश्नानां उत्तराणि पूर्ण वाक्येन लिखत -

क) स्वर्णपक्षः कः आसीत् ?
ख) काकं दृष्ट्वा का चकिता जाता ?
ग) स्वर्णमयं सोपानं का अयाचत् ?
घ) छाया कीदृशी भवति ?
ङ) मरालैः कुत्र गमनं भवति ?

5 . अधोलिखित श्लोकानां अर्थानि लिखत -

क) गुणेष्वेव हि कर्तव्यः प्रयत्नः पुरुषैः सदा | गुणयुक्तो दरिद्रोऽपि नैश्वरैर्गुणैः समः ||

ख) गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति
ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः|
आस्वाद्यतोयाः प्रवहन्ति नद्यः
समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः ||

6 . अधोलिखित कथनानि कः /का, कं/कां च कथयति-

		कः /का	कं/कां
क)	पूर्वं प्रातराशः क्रियताम्		....	....
ख)	सूर्यातपे तण्डुलान् खगेभ्यो रक्ष		....	....
ग)	तण्डुलान् मा भक्षय		....	....
घ)	हा विधे! किमिदं मया कृतं ?		....	....
ङ)	भो महाशय! किमिदं विधीयते		....	....
च)	अहं तुभ्यं तण्डुलमूल्यं दास्यामि		....	....

7 . अधोलिखित शब्दानां विलोमपदं लिखत -

पूर्वं, रोदितुं, उपरि, श्यामः, सूर्योदयः, जागृतः

8 . संधिं कुरुत -

क) नि + अवसत् = ...
ख) सूर्य + उदयः = ...
ग) वृक्षस्य + उपरि = ...
घ) हि + अकारयत् = ...
ङ) च + एकाकिनी = ...
च) इति + उक्त्वा = ...

9 . स्थूलपदानि अधिकृत्य प्रश्न निर्माणं कुरुत -

क) ग्रामे **निर्धना** स्त्री अवसत् |
ख) **स्वर्णकाकं** निवारयन्ति बालिका प्रार्थयत् |
ग) **सूर्योदयात्** पूर्वमेव बालिका तत्रोपस्थिता |
घ) बालिका **निर्धनमातुः** दुहिता आसीत् |
ङ) लुब्धा वृद्धा **स्वर्णकाकस्य** रहस्यं अभिज्ञातवती |

10 . प्रकृति – प्रत्ययं – संयोगं कुरुत -

क) नि + क्षिप् + ल्यप् = ...
ख) आ + गम् + ल्यप् = ...

ग)   दृश् + क्त्वा = ...

घ)   शी + क्त्वा = ...

ङ)   लघु + तमप् = ...

11 .   अधोलिखितपदेभ्यः भिन्न प्रकृतिकं पदं चित्वा लिखत -

क)   वक्तव्यं , कर्तव्यं , सर्वस्वं , हन्तव्यं |

ख)   यत्नेन , वचने , प्रियवाक्यप्रदानेन , मरलेन |

ग)   श्रूयतां , अवधार्यतां , धनवतां , क्षम्यतां |

घ)   जन्तवः , नद्यः , विभूतयः , परितः |

12 .   निर्देशानुसार लिखत -

क)   'अस्मद्' का शब्द रूप चतुर्थी और पञ्चमी विभक्ति के सभी वचनों तथा षष्ठी विभक्ति के एकवचन, द्विवचन में लिखो|

ख)   'कृ' धातु लृट् लकार का पूरा रूप सभी पुरुषों तथा वचनों में लिखो |

ग)   नीचे दी गई संख्याओं के लिए उचित संस्कृत शब्द का चयन कीजिए –

1 . 25 (चतुरशीतिः, पञ्चविंशति, विंशति)

2 . 27 (अष्टविंशति, द्वाविंशति, सप्तविंशति)

3 . 29 (नवविंशति, विंशति, द्वादश)

4 . 30 (त्रिंशत्, एकादश , चतुर्विंशति)

5 . 40 (नवविंशति, विंशति, चत्वारिंशत्)

6 . 42 (द्विचत्वारिंशत्, चत्वारिंशत्, शतं)

घ)   अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कित पदेषु प्रयुक्तं कारकं / उपपद विभक्तेः नामानि लिखत -

1 . अहं <u>कलमेन</u> लिखामि |

2 . छात्राः <u>पठनाय</u> गच्छन्ति |

3 . सीता <u>रामेण</u> सह वनं अगच्छत् |

4 . <u>सूर्याय</u> नमः |

5 . <u>ग्रामं</u> अभितः वृक्षाः सन्ति |

6 . सः <u>वनं</u> गच्छति |

7 . रामः <u>रावणं</u> हतः |

8 . <u>वने</u> हिंसक जीवाः सन्ति |

13 .   अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा विकल्पेभ्यः उचितं उत्तरं चित्वा लिखत -

संसारे मानवः गुणैः सर्वत्र पूज्यते | गुणेन एव मनुष्यः प्रतिष्ठां आप्नोति | गुणाः एव सम्मानस्य पूजायाः च प्रधानं कारणं सन्ति | गुणैः एव सर्वत्र पदं निधीयते , न लिङ्गेन , न जात्या च | खगाः अपि गुणैः एव आदरं अनादरं वा लभन्ते | कोकिलः संसारे मधुरभाषणत्वाद् आद्रियते काकः च दुर्गुणत्वाद् तिरस्क्रियते | शुकसारिकादयः गुणाद् एव पाल्यन्ते स्निह्यन्ते च | एवं दुग्धवत्यः गावः महिष्यः च खाद्यादिना पाल्यन्ते निर्दुग्धाः च गृहाद् एव बहिः निष्क्रियन्ते|

i) मानवः कैः पूज्यते ?

क) सर्वत्र ख) संसारे ग) गुणैः

ii) गुणेन मानवः कां प्राप्नोति ?

क) आप्नोति ख) प्रतिष्ठां ग) एव

iii) 'कारणम्' अस्य किं विशेषणपदम् अत्र प्रयुक्तं ?

क) गुणाः ख) सम्मानस्य ग) प्रधानम्

iv) कीदृशाः गावः महिष्यः च खाद्यादिना पाल्यन्ते ?

क) दुग्धवत्याः ख) निर्दुग्धाः ग) गृहाद्

v) 'स्निह्यन्ते' इति शब्दे किं वचनं प्रयुक्तम् ?

क) एकवचनं ख) द्विवचनम् ग) बहुवचनम्

14 . विकल्पेभ्यः उचितं उत्तरं चित्वा लिखत -

i) धर्मार्थः –

क) धर्म + अर्थः ख) धर्मः + अर्थः ग) धर्मा + अर्थः घ) धर्माः + अर्थाः

ii) सुरेन्द्रः –

क) सुर + इन्द्रः ख) सुरे + इन्द्रः ग) सुरः + इन्द्रः घ) सुर + एन्द्रः

iii) एकैकः –

क) एकै + एकः ख) एक + एकः ग) एकै + एकैः घ) एकः + एकः

iv) अत्यधिकम्

क) अति + धिकम् ख) अत् + धिकम् ग) अति + अधिकम् घ) अत् + अधीकम्

v) नयनम् –

क) ने + अनम् ख) नय + अनम् ग) नी + अनम् घ) णे + अनम्